

KRITERIJ ODABIRA SREDSTVA IZVRŠENJA NASILNIČKOG DELIKTA MALOLJETNIKA

Irena Cajner Mraović

MUP RH, Policijska akademija, Visoka policijska škola

Andreja Došen

Sažetak

Istraživanje je provedeno na uzorku 673 maloljetnih počinitelja različitih kaznenih djela s elementima nasilja kojima je u desetgodišnjem razdoblju u Hrvatskoj izrečena neka kaznena sankcija ili je kazneni postupak prema njima obustavljen zbog primjene načela svrhovitosti. Metodom diskriminativne analize tražene su razlike u modalitetima izvršenja delikta, obilježjima žrtve, prisutnosti i intenzitetu poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja te obiteljskim prilikama između tri skupine ispitanika formiranih po kriteriju sredstva izvršenja kriminalne radnje (ozbiljna prijetnja, ruke, te drugi predmeti, oruđe, hladno i vatreno oružje). Dobiveni rezultati pokazuju da u okviru promatranih obilježja postoje statistički značajne razlike između kriterijskom varijablom zadane tri skupine ispitanika. Te razlike manifestiraju se na način da maloljetne počinitelje nasilničkih delikata koji su tom prigodom koristili ozbiljnu prijetnju prepoznajemo kao onaj dio ispitanika koji dolazi iz ruralnih i do izvjesne mjere nesređenih i disfunkcionalnih obitelji te koji pokazuju teže oblike poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja. Nasuprot tome, maloljetnici koji pri izvršenju nasilničkog delikta koriste vlastitu fizičku snagu potpomognutu različitim drugim predmetima, oruđem, te hladnim i vatrenim oružjem ne pokazuju nikakva pretdelinkventna stanja niti dolaze iz obitelji u kojima bi bili prepoznatljivi bilo kakvi kriminogeni čimbenici te stoga njihovo kriminalno ponašanje procjenjujemo situacijskim.

Ključne riječi: maloljetnici, nasilnički kriminalitet, sredstvo izvršenja djela, obilježja žrtve, modaliteti izvršenja djela, poremećaji u ponašanju i tijeku školovanja, obiteljske prilike.

1. UVOD

Unatoč vrlo raširenoj zabrinutosti i strahu od kriminalne uporabe vatrenog oružja, te unatoč tome što je u očima široke javnosti i masovnih medija ta pojava u stalnom usponu, realno je ipak ostati na stajalištu da je korištenje vatrenog oružja pri izvršenju kaznenog djela u Hrvatskoj relativno rijetka pojava.

Naravno, ne treba zanemariti činjenicu da je kod nekih tipova kaznenih djela vatreno oružje gotovo obvezna pojava. Ovaj podatak je dosta važan i zbog toga što se u takvim slučajevima najčešće radi o zločinima sa smrtnom posljedicom.

Uporaba hladnog i vatrenog oružja pri izvršenju kaznenog djela do sada je najviše bila predmetom statističkog praćenja. Međutim, od znan-

stveno istraživačkih studija očekuje se da pruže uvid u dinamiku, genezu i okolnosti takvih kriminalnih slučajeva s posebnim naglaskom na obilježja počinitelja i žrtvi. Rezultati tih istraživanja od interesa su za sve djelatnike koji rade na poslovima vezanima uz otkrivanjem suzbijanje, prevenciju i kontrolu kriminaliteta, a to su vrlo često upravo socijalni pedagozi.

Analize motivacije naoružanih delinkvenata zasad pružaju prilično konfliktne zaključke. Dok neki autori (na primjer: Greenwood, 1972; Harding, Blake, 1989; u: Morrison, O'Donnell, 1994) tvrde da su kaznena djela učinjena pomoću vatrenog oružja dobro i pažljivo planirana te se za pravno svrstavaju u kategoriju racionalnih i kalkularnih postupaka, ima i onih (na primjer: Kapardis, 1988; Feeny, 1986; Haran, Martin, 1984) koji na

temelju rezultata svojih istraživanja do spoznaje da naoružani delinkventi ne razmišljaju dovoljno dugo i pažljivo o kriminalnom napadu prije kojeg često konzumiraju alkoholna pića te bi se zapravo moglo reći da imaju "slučajan pristup" izvršenju delikta. Ipak, jedan dio ostraživanja ove problematike izdvaja se po svojoj dubini. Tako su u ambicioznom pokušaju da razumiju naoružanog delinkventa Wright i Rossi (1986, u: Morrison, O'Donnell, 1994) analizirali gotovo 2.000 upitnika koji su bili popunjeni od strane osoba koje su se u određenom razdoblju nalazile na izdržavanju kazne lišenja slobode zbog različitih kaznenih djela u deset američkih država. Četiri od deset ispitanika iz tog uzorka nikada nisu koristili oružje za svoje kriminalne akcije: jedan od deset njih koristio je neku vrstu oružja, ali nikad vatreno oružje: preostali dio ispitanika podijeljen je u tri skupine: oni koji su samo jednom upotrijebili oružje, oni koji su to činili sporadično i oni koji su počinili čitav niz zločina s oružjem. Ovu posljednju skupinu autori su nazvali "grabežljivcima".

Na pitanje zbog čega su nosili oružje, 72% naoružanih kriminalaca je odgovorilo da su to učinili zato što su smatrali jako (57%) ili do izvjesne mjere (15%) važnim da ne moraju ozlijediti žrtvu. Primarna prednost vatrene oružja za njih se sastoji u tome što ono automatski blokira žrtvu i sprečava njen otpor. Kao sljedeći važan razlog za nošenje oružja navedena je samoobrana u slučaju da je žrtva naoružana. Ovaj faktor 50% ispitanika ocijenilo je jako važnim, a 12% do izvjesne mjere važnim. Oko dvije petine ovih ispitanika u nekoj ranijoj kriminalnoj akciji se susrelo s naoružanom žrtvom pa poučeni tim iskustvom od tada u kriminalne napade kreću i sami naoružani.

Zatvorenici koji prilikom izvršenja kaznenog djela nisu posjedovali vatreno oružje, ali su koristili neku alternativnu vrstu oružja, izjavili su da nebi imali poteškoća nabaviti pravo oružje ali su ipak oslučili da to ne učine jer su se bojali strože sankcije ukoliko budu uhićeni s nekom vrstom vatrene oružja. Također, ovi ispitanici bili su uvjerenja da ne trebaju vatreno oružje i da ono samo predstavlja opasnost da netko bude ozbiljnije ozlijeđen. Isto su tvrdili i oni zatvorenici koji nikada nisu prilikom kriminalne akcije nosili bilo koju vrst oružja.

Ovakvo i slična istraživanja vode ka analitičkoj perspektivi proizašloj dobrim dijelom iz jedne od kriminoloških teorija koja o kriminalitetu govori u terminima racionalnog izbora. Takav pristup temelji se na pretpostavci da počinitelji kaznenih djela nastoje sebi osigurati određene dobiti putem kriminalne aktivnosti iz čega nadalje proizlazi da oni primjenjuju neke kognitivne procese i strategije u svrhu planiranja svojih kriminalnih akcija a posebice u svrhu procjene potencijalnih rizika i dobiti od pojedinog kaznenog djela. Međutim, to bi nadalje značilo da se

ne možemo zadovoljiti samo analizama počinitelja određenih kaznenih djela koje nas različitim statističkim metodama dovode do čitavog niza etioloških čimbenika kriminalnog ponašanja, nego da smo dužni obratiti adekvatnu pozornost situacijskim čimbenicima kriminalnih slučajeva (Cornish, Clarke, 1986).

2. PROBLEM

Stvaranje teorija o determinantama kriminaliteta bilo je preokupacijom generacija istraživača - kriminologa. Međutim, danas nas najviše zanima zašto se neka osoba u određeno vrijeme i u konkretnoj situaciji ponašala upravo na neki određeni način. Naime, poznavanje etioloških čimbenika određenih oblika ponašanja omogućuje nam zapravo prepoznavanje prediktora istih ponašanja što nam pak nadalje daje osnovu za kreiranje programa prevencije neželjenih oblika ponašanja.

Svaka racionalna kriminalna politika usmjerena je velikim dijelom na djecu i maloljetnike. Uvodno spomenuti racionalni pristup u kriminologiji ocjenjuje se kao pomak dalje od "kriminologije predrasuda" (Morrison, O'Donnell, 1994, prema: Clarke, 1983) te se u tom smislu smatra osobito prikladnim za istraživanje kriminaliteta pripadnika tih dobnih skupina.

Međutim, valja voditi računa i o činjenici da teorija racionalnog izbora u kriminologiji i preventivne strategije koje iz njih proizlaze se temelje na modelu delinkventa kao racionalnog procjenjivača koji uglavnom djeluje sukladno svojim trenutačnim potrebama i prilikama koje mu se pružaju. Teško je, ipak, s preciznošću odrediti do koje mjere se delinkventi, a posebice oni maloljetni, doista ponašaju racionalno. Zamislimo li, stoga, maloljetnog delinkventa kao procesor informacija ograničenog kapaciteta koji je sklon pogreškama, to će značiti da čitav niz čimbenika koji još nisu od utjecaja u fazi donošenja odluke na kazneno djelo ipak utječe na sam tijek kriminalnog ponašanja. U takve čimbenike može se ubrojiti konzumiranje alkohola neposredno prije izvršenja delikta, nedostatak informacija o mogućnostima uhićenja, iskustva iz socijalne sredine, uobičajene navike i stil ponašanja i td. Postavlja se, dakle, pitanje koji su to zapravo sve čimbenici koji su ključni pri nastajanju kriminalnog ponašanja maloljetnika, a pogotovo pri odabiru sredstva izvršenja.

3. METODOLOŠKE OSNOVE RADA

3.1. Cilj

Stvarne putove za svaku, pa tako i kriminalnu prevenciju, otvara tek bolje poznavanje pojave koju se nastoji suzbiti i spriječiti, njezinih istinskih

generatora kao i mehanizama javljanja i djelovanja. Međutim, prema nekim autorima kao što je, primjerice, Bačić (1979), od svih mogućih pristupa proučavanju nasilja, najproblematičniji je upravo kriminološki aspekt. Naime, poznato je da dobro funkcioniranje kaznenopravnog sustava i sustava izvršenja kaznenih sankcija zahtijeva dobro poznavanje pojave nasilja, odnosno traži od onih koji kreiraju i oživotoruju te sustave, a to su vrlo često upravo socijalni pedagozi, da su u stanju objasniti nasilnički čin pojedinca. Povijest suzbijanja kriminala i nasilja bilježi čitav niz različitih modela ostvarivanja tog cilja, od kastracije i lobotomije, preko različitih dehumaniziranih metoda utjecanja na integritet ljudske ličnosti, pa sve do pokušaja resocijalizacije i vraćanja pojedinca društvu. Reakcija društva na nasilničko ponašanje pojedinaca i skupina uvijek je ovisila o raspoloživim spoznajama i saznanjima o toj pojavi.

Problematika kriminalnog nasilja maloljetnika otvorena je, dakle, empirijskim istraživanjima. Cilj ovoga rada, u skladu sa svime narečenim, sastoji se u utvrđivanju razlika između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata u Hrvatskoj koji su to djelo počinili pomoću različitih sredstava izvršenja u ostalim modalitetima izvršenja djela i obilježjima žrtve, poremećajima u ponašanju i tijeku školovanja te obiteljskim prilikama.

3.2. Hipoteze

Tradicionalan je stav kriminologa da su nasilnički delikti počinjeni od maloljetnih osoba relativno rjeđi izraz negativnih procesa razvoja ličnosti negoli je to slučaj kod većine drugih kaznenih djela (Singer, Mikšaj-Todorović, 1993). Smatra se da se tu većinom radi o situacijskim deliktima kod kojih su neka obilježja pripadnika ove dobne skupine (afektivna napežljivo planiraju uboder, osim što je činjenica da se u našoj zemlji pogoršava struktura kriminaliteta maloljetnika izražena u terminima težine i ozbiljnosti kaznenog djela, pojavljuju se i neki novi modaliteti izvršenja maloljetničkih delikata pri čemu se pogotovo misli na uporabu različitih vrsta oružja. Ratno i poratno vrijeme u Hrvatskoj učinilo je oruđe i oružje na ovim prostorima vrlo dostupnim i to kako u fizičkom tako i u psihičkom smislu. S obzirom da se radi o relativno novoj problematici, ne raspoložemo rezultatima srodnih domaćih istraživanja. Međutim, s obzirom da odabir sredstva izvršenja kaznenog djela na neki način indicira stupanj kriminalne volje formulirali smo sljedeće tri hipoteze.

H1: Postoje statistički značajne razlike između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata koji su koristili različita sredstva izvršenja djela u modalitetima izvršenja djela i obilježjima žrtve.

H2: Postoje statistički značajne razlike između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata

koji su koristili različita sredstva izvršenja djela u prisutnosti i intenzitetu poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja.

H3: Postoje statistički značajne razlike između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata koji su koristili različita sredstva izvršenja djela u obilježjima primarne obitelji.

Glede smjera očekivanih razlika, mogli bismo zauzeti stav da hladno i vatreno oružje će češće koristiti oni maloljetnici koji su okrutniji pri izvršenju delikta, koji su i inače skloni različitim oblicima devijantnog ponašanja te koji dolaze iz nesređenih obiteljskih prilika. Međutim, imamo na umu i to da uporaba hladnog i vatrene oružja, kako smo već uvodno istaknuli, može biti posve situacijskog karaktera a da zapravo primjena gole fizičke snage ili verbalne prijetnje odražava teži kriminogeni razvoj maloljetnog počinitelja nasilničkog delikta.

3.3. Metode rada

3.3.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na metodom slučaja formiranom uzorku 673 maloljetna počinitelja kaznenih djela razbojništva, silovanja, nasilničkog ponašanja, sudjelovanja u tuči i nasilničkih delikata protiv opće sigurnosti ljudi i imovine kojima je u razdoblju između 1. siječnja 1986. i 31. prosinca 1995. godine u Hrvatskoj izrečena neka kaznena sankcija ili kazneni postupak obustavljen ali samo zbog primjene načela svrhovitosti.

3.3.2. Uzorak varijabli

Modaliteti izvršenja kaznenog djela te obilježja žrtve opisani su sljedećim varijablama:

1. Alkoholiziranost u vrijeme izvršenja djela (ALKOUV)
2. Dijete suučesnik (DIJSAU)
3. Dob u vrijeme izvršenja kaznenog djela (DOBUVR)
4. Maloljetnik suučesnik (MALSAU)
5. Namjera za izvršenje djela stvorena je (NAMJER)
6. Oblik izvršenja djela (OBLIZD)
7. Odnos mjesta boravišta i mjesta izvršenja djela - djelo je izvršeno: (ODNMBO)
8. Osnovni motiv kaznenog djela (OSMOTI)
9. Oblik sudjelovanja u kaznenom djelu (OSUDUD)
10. Punoljetnik suučesnik (PUNSAU)
11. Suučesništvo (SAUCES)
12. Šira lokacija izvršenja djela (SIRLOK)
13. Da li je bio izazvan od žrtve (IZAZVA)
14. Žrtva posebno zlostavljana (ZRTZLO)
15. Žrtva grubo vrijeđana i ponižavana (ZRTVRI)
16. Posljedica kod žrtve (POSZRT)
17. Spol žrtve (SPOLZR)
18. Dob žrtve (DOBZRT)

19. Žrtva je počinitelju (ZRTPOC)

20. Vrst djela u stjecaju (VSTST1)

Poremećaji u ponašanju i tijeku školovanja definirani su sljedećim varijablama:

1. Neuroze (NEUROZ)

2. Agresivnost (AGRESI)

3. Prekomjerno konzumiranje alkohola (PREKAL)

4. Konzumiranje droge (KONDRO)

5. Skitnja (SKITNJ)

6. Bježanje od kuće (BJEZAN)

7. Bježanje iz ustanove (BJUST1)

8. Prosjačenje (PROSJA)

9. Druženje s asocijalnim osobama (DRASOS)

10. Prijavljivani prije 14. godine života (PRIJPI)

11. Ranija prijavljivanost (RANPRI)

12. Razlika između kronološke i obrazovne dobi (RAZRED)

13. Mijenjanje osnovne škole (MIJOSK)

14. Mijenjanje srednje škole (MIJSSK)

15. Ponavljanje razreda u osnovnoj školi (PONOSK)

16. Ponavljanje razreda u srednjoj školi (PONSSK)

17. Bježanje iz osnovne škole (BJEOSK)

18. Bježanje iz srednje škole (BJESSK)

19. Prekid u školovanju - osnovna škola (PREOSK)

20. Prekid u školovanju - srednja škola (PRESSK)

Obiteljske prilike maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata iz našeg uzorka prikazane su sljedećim varijablama:

1. S kim maloljetnik živi (SKIMZI)

2. S kim je maloljetnik živio ranije (SKIMR1)

3. S koliko osoba maloljetnik živi u domaćinstvu (SKOSZI)

4. Bračnost maloljetnika (BRAMAL)

5. Da li su roditelji maloljetnika živi (RODMZI)

6. Da li roditelji maloljetnika žive zajedno (RODZZA)

7. Da li su roditelji maloljetnika razvedeni (RODRAZ)

8. Položaj djeteta u obitelji (POLDOB)

9. Koliko maloljetnik ima braće i sestara (MBRASE)

10. Doseljenost obitelji iz (DOSEL1)

11. Karakteristike mjesta u kojem je maloljetnik pretežno živio do 14. godine života (KARMZI)

12. Karakteristike mjesta u kojem je maloljetnik živio nakon 14. godine i prije izvršenja djela (KARMZP)

13. Karakteristike mjesta u kojem je maloljetnik živio u vrijeme izvršenja djela (KARMZU)

14. Broj promjena mjesta boravišta obitelji nakon rođenja maloljetnika (BRPROB)

15. Školska sprema oca (SSPROC)

16. Školska sprema majke (SSPRMA)

17. Zaposlenost oca (ZAPOCA)

18. Zaposlenost majke (ZAPMAJ)

19. Trajanje zaposlenja oca u inozemstvu (ZAPOCI)

20. Trajanje zaposlenja majke u inozemstvu (ZAPMAJ)

21. Tko se pretežno bavi odgojem maloljetnika (TKOODM)

22. Obitelj stanuje (OBITST)

23. Ekonomski status obitelji (EKSTOB)

24. Poremećenost odnosa u obitelji (PORODO)

25. Od kada su odnosi u obitelji poremećeni (OTKADA)

26. Prekomjerno konzumira alkohol - otac (OTACAL)

27. Prekomjerno konzumira alkohol - majka (MAJKAL)

28. Sklonost skitnji - otac (OTACSK)

29. Sklonost skitnji - majka (MAJKSK)

30. Sklonost neradu - otac (NERADO)

31. Sklonost neradu - majka (NERADM)

32. Sklonost promiskuitetu - otac (PROMIO)

33. Sklonost promiskuitetu - majka (PROMIM)

34. Osuđivanost za kaznena djela - otac (OSKDOC)

35. Osuđivanost za kaznena djela - majka (OSKDMA)

3.3.3. Metode prikupljanja i obrade podataka

Podaci o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela s elementima nasilja u Hrvatskoj za potrebe ovog istraživanja prikupljeni su iz spisa kaznenih predmeta. Radi se o vrlo prikladnom izvoru podataka s obzirom na zakonsku obvezu prikupljanja podataka o ličnosti maloljetnog počinitelja kaznenog djela, njegovim navikama, stavovima, interesima, zdravstvenom stanju, psihičkim svojstvima, tijeku školovanja, načinu provođenja slobodnog vremena, sredini u kojoj se kreće, odnosima u primarnoj obitelji, socijalnom i ekonomskom statusu obitelji, te o eventualnim sociopatološkim pojavama u obitelji. Instrumentarij koji je pritom korišten je upitnik koji se sastoji od ukupno 120 varijabli a kojega su na temelju sadržaja spisa kaznenih predmeta ispunjavali za to posebno educirani anketirani.

U obradi podataka primjenjena je dikriminativna analiza kao multivarijantna metoda za utvrđivanje razlika između kriterijskom varijablom zadanih skupina ispitanika.

4. REZULTATI RADA I RASPRAVA

4.1. Modaliteti izvršenja djela i obilježja žrtve

Diskriminativnom analizom maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata u Hrvatskoj koji su to djelo počinili korištenjem ozbiljne verbalne prijetnje, rukama ili uporabom hladnog odnosno oružja

Tablica 1: Značajnost diskriminativnih faktora

Faktor	% varijance	kumulativni %	kanonička korelacija	Hi-kvadrat	stupanj slobode	značajnost
1	76,5	76,5	,597	397,345	40	,000
2	23,5	100,0	,381	104,378	19	,000

dobivena su dva teoretski moguća diskriminativna faktora od kojih oba postižu dostatnu vrijednost statističke značajnosti (Tablica 1), čime se potvrđuje naša hipoteza H1.

Iz ostalih podataka prezentiranih u Tablici 1. vidimo da nam je ovdje pogotovo zanimljiv prvi diskriminativni faktor koji objašnjava čak 76,5% varijance i čija je kanonička korelacija vrlo dobro izražena (0,597). Koeficijent determinacije koji dobijemo kvadriranjem vrijednosti kanoničke korelacije (0,36) pokazuje nam da ovaj diskriminativni faktor zapravo odgovara za čak 36% svih razlika između promatrane tri skupine ispitanika. Drugi diskriminativni faktor, koji obuhvaća 23,5% varijance i čija kanonička korelacija je nešto slabije izražena (0,381) ima znatno manji i koeficijent determinacije (0,15) što znači da on u ukupnim razlikama između promatrane tri skupine maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata sudjeluje za svega 15%.

Iz podataka o diskriminativnim koeficijentima sadržanih u Tablici 2. razabiremo da na prvom diskriminativnom faktoru najveću diskriminativnu moć imaju varijable kojima se opisuje posljedica delikta kod žrtve (POSZRT), dob žrtve (DOBZRT), oblik izvršenja djela (OBLIZD), posebno zlostavljanje žrtve (ZRTZLO), oblik sudjelovanja u kaznenom djelu (OSUDUD), odnos između žrtve i počinitelja (ZRTPOC), maloljetni sudionik (MALSAU) i spol žrtve (SPOLZR). Vidimo da gotovo iste varijable postižu i najviše vrijednosti korelacije s prvim diskriminativnim faktorom što znači da one najvećim dijelom čine njegovu strukturu. Izuzetak su jedino varijable kojima se opisuje dob žrtve (DOBZRT) i oblik izvršenja djela (OBLIZD). Možemo, međutim, pretpostaviti da su ove dvije varijable prenaplašene u diskriminativnom faktoru s obzirom da imaju visoke vrijednosti diskriminativnih koeficijenata a ipak ne koreliraju tako visoko s diskriminativnim faktorom. Razlog tome može biti činjenica da se te dvije varijable vrlo vjerojatno nalaze međusobno u visokoj korelaciji jer je vrlo realno očekivati da će stadij izvršenja djela odnosno činjenica hoće li djelo ostati u pokušaju ili biti dovršeno u velikoj mjeri ovisiti o mogućnostima žrtve da se obrani od napadača pri čemu opet veliku ulogu igra njezina dob.

Sudeći po diskriminativnim koeficijentima, na drugome diskriminativnom faktoru najveću diskriminativnu moć imaju varijable kojima se

opisuje sudioništvo pri izvršenju kaznenog djela (SAUCES), posljedica kod žrtve (POSZRT), oblik sudjelovanja u kaznenom djelu (OSUDUD), odnos između žrtve i počinitelja (ZRTPOC), dijete sudionik (DIJSAU), oblik izvršenja djela

Tablica 2: Standardizirani diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnim faktorima

Šifra varijable	koeficijenti		korelacije	
	1. faktor	2. faktor	1. faktor	2. faktor
POSZTR	,549	-,472	,689*	-,093
ZRTPOC	,217	,383	,556*	,382
SPOLZR	,190	,080	,396*	,279
MALSAU	,207	,094	,377*	,186
ZRTVRI	,110	,155	,349*	,263
OSUDUD	,269	-,491	,348*	-,118
ZRTZLO	,283	-,070	,345*	,154
ALKOUV	-,065	,097	,328*	,024
SAUCES	-,125	,614	,317*	,286
OSMOTI	,046	-,018	-,273*	,122
SIRLOK	,112	-,181	,222*	-,142
VSTST1	-,008	-,004	-,148*	-,151
DIJSAU	,051	-,324	,134	-,361*
DOBZRT	-,358	,420	-,134	,358*
DOBUVR	-,080	,076	-,139	,313*
OBLIZD	-,320	-,335	-,265	-,292*
ODNMRD	,048	-,167	-,082	-,234*
PUNSAU	-,034	,025	,035	,193*
NAMJER	,013	,241	,017	,180*
IZAZVA	-,166	,030	-,122	,137*

(OBLIZD) i namjera za izvršenje kaznenog djela (NAMJER). Međutim, s drugim diskriminativnim faktorom najbolje koreliraju varijable kojima se opisuje sudioništvo s djetetom (DIJSAU), dob

žrtve (DOBZRT), dob u vrijeme izvršenja kaznenog djela (DOBUVR), oblik izvršenja djela (OBLIZD), odnos mjesta boravišta i mjesta izvršenja djela (ODNMBO), sudioništvo s punoljetnom osobom (PUNSAU), namjera za izvršenje kaznenog djela (NAMJER) te da li je počinitelj bio izazvan od žrtve (IZAZVA). I ovdje se, dakle, dogodilo da su neke varijable prenaplašene u diskriminativnom faktoru ali imamo i situaciju da neke od njih postižu dobre korelacije s diskriminativnim faktorom ali imaju niske vrijednosti diskriminativnih koeficijenata.

Tablica 3: Centroidi skupina

Sredstvo izvršenja	Faktor	
	1	2
ozbiljna prijetnja	-1,365	,843
ruke	-,252	-,326
drugi predmeti, nož, vatreno oružje	,980	,287

Oslonom na podatke o centroidima skupina iskazane u Tablici 3. možemo zaključiti da na prvom diskriminativnom faktoru prepoznajemo maloljetnike koji su nasilnički delikt počinili primjenom hladnog ili vatrene oružja te drugih predmeta kao onaj dio ispitanika koji svojim žrtvama nanosi teže posljedice a tijekom deliktne situacije je grubo vrijeđa, ponižava i posebno zlostavlja. Također, radi se o mladim osobama koje kazneno djelo čine same ili eventualno s još jednim sudionikom, također maloljetnikom, koje često alkoholiziraju svoju žrtvu a često i same konzumiraju alkohol prije izvršenja delikta te koje se na kriminalno ponašanje odlučuju zato što su izazvane ili se žele solidalizirati s nekim odnosno osvetiti. Zanimljivo je da su žrtve takvih deliktne situacija češće osobe ženskog spola koje su od prije vrlo dobro poznate maloljetnom počinitelju ili su s njime čak i u nekoj vrsti rodbinske veze. Valja napomenuti još i to da se opisani kriminalni slučajevi češće događaju u mjestima u kojima su više izražena ruralna obilježja.

Navedeni rezultati u najvećoj mjeri potvrđuju dosadašnje spoznaje s područja psihologije kriminalnog ponašanja. Naime, činjenica da maloljetnici tijekom izvršenja nasilničkih delikata najviše zlostavljaju one žrtve koje su im dobro poznate od prije te

s kojima se vrlo vjerojatno i nalaze u određenoj interakciji, u skladu je s rezultatima brojnih istraživanja (vidi o tome opširno kod: Kovčo, 1997) prema kojima emocionalni odnos između počinitelja i žrtve bitno uvjetuje ostale modalitete izvršenja delikta. Preciznije rečeno, prema poznatoj žrtvi počinitelj će biti grublji jer je otpor u njemu prema izvršenju delikta jači a ukoliko se radi i o emocionalno konfliktnom i napetom odnosu tada će počinitelj putem deliktne situacije pokušati razriješiti sve svoje tenzije vezane uz žrtvu, iz čega također proizlaze vrlo okrutni modaliteti izvršenja tog delikta.

Ono što se ovdje ne uklapa u dosadašnju sliku koju imamo o kriminalnom nasilju maloljetnika u našoj zemlji jest činjenica da opisane delikte, dakle one gdje se koristi hladno ili vatreno oružje i kojima se nanose poznatoj žrtvi vrlo teške posljedice i to na vrlo ponižavajuće i okrutne načine koji graniče sa zlostavljanjem čine maloljetni pojedinci. Naime, ranije smo također, iako u manjem opsegu, znali imati slučajeve vrlo grubog i okrutnog kriminalnog nasilja maloljetnika s teškim posljedicama za žrtvu ali koji su bili izvršeni u skupini od više maloljetnih osoba ili čak u sudioništvu maloljetnih i punoljetnih osoba koje se onda pojavljivale u ulozi kreatora kriminalnog plana i podstrekaka. S obzirom da smo i inače skloni kazneno djelo počinjeno u sudioništvu više maloljetnika ili maloljetnika i punoljetnih osoba promatrati kao pozitivniji element u smislu kriminalne prognoze, ovakav podatak daje nam razloga za zabrinutost.

Ovdje dobiveni podatak da mladi počinitelji biraju i mlade žrtve te da takva djela vrlo često ostaju u stadiju pokušaja također je lako razumljivo. Jednako tako, shvatljivo je a i sukladno rezultatima nekih ranijih istraživanja (vidi o tome kod: Singer, Mikšaj-Todorović, 1993) da delikti počinjeni u sudioništvu maloljetnih i punoljetnih osoba bivaju često pravodobno i pažljivo planirani. Međutim, zabrinjava ovdje uočena činjenica da se u istoj kategoriji nalaze i oni delikti koje čine zajedno maloljetnici i djeca.

4.2. Poremećaji u ponašanju i tijekom školovanja

Diskriminativnom analizom maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata u našoj zemlji koji su pri izvršenju tih djela koristili ozbiljnu prijetnju, vlastitu fizičku snagu te hladno i vatreno oružje u pros-

Tablica 4: Značajnost diskriminativnih faktora

Faktor	% varijance	kumulativni %	kanonička korelacija	Hi-kvadrat	stupanj slobode	značajnost
1	85,8	85,8	,330	90,126	40	,000
2	14,2	100,0	,141	13,265	19	,819

toru varijabli kojima se opisuju prisutnost i intenzitet poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja dobivena su dva teoretski moguća diskriminativna faktora od kojih je samo jedan statistički značajan (Tablica 4) čime potvrđujemo hipotezu H2.

Iz Tablice 4. možemo još vidjeti da ovdje dobiveni statistički značajni diskriminativni faktor odgovara za čak 85,8% ukupne varijance te da je njegova kanonička korelacija osrednje izražena (0,330). Koeficijent determinacije koji izračunavamo kvadriranjem vrijednosti kanoničke korelacije govori nam da ovdje promatrana obilježja, dakle poremećaji u ponašanju i tijeku školovanja čine 11% svih razlika između promatrane tri skupine maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja u Hrvatskoj.

Tablica 5: Standardizirani diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnim

Šifra varijable	koeficijenti		korelacije	
	1. faktor	2. faktor	1. faktor	2. faktor
RAZKRO	,291	-,275	,624*	,060
PONOSK	,333	,858	,583*	,446
MIJOSK	,623	-,871	,543*	,240
DRASOS	,545	-,006	,528*	,079
PONSSK	-,164	,978	,511*	,340
BJESSK	-,063	,304	,500*	,307
PRESSK	-,192	,123	,481*	,301
PREOSK	,140	-,264	,463*	-,049
BJEOSK	-,154	-,388	,459*	-,048
MIJOSK	-,028	-,055	,380*	,026
PRIJP1	,167	-,166	,380*	-,058
SKITNJ	,089	-,011	,337*	-,059
RANPRI	,076	-,035	,308*	-,142
BJUST1	,122	-,151	,306*	-,153
AGRES1	,142	-,393	,217*	-,182
PRTKAL	-,401	-,085	,202*	-,175
BJEZAN	-,241	-,146	,176*	-,053
NEUROZ	-,279	,536	-,064	,353*
PROSJA	-,146	,084	,047	,135*
KONDRO	,074	,038	,012	,082*

Iz podataka o vrijednostima diskriminativnih koeficijenata sadržanih u Tablici 5. zaključujemo da su za diskriminaciju promatrane tri skupine ispitanika na prvom i ovdje jedinom statistički značajnom diskriminativnom faktoru najodgovornije varijable kojima se opisuje mijenjanje srednje škole (MIJSSK), druženje ispitanika s asocijalnim osobama (DRASOS), prosjačenje (PROSJA), ponavljanje razreda u osnovnoj školi (PONOSK), razlika između kronološke i obrazovne dobi (RAZKRO) i prekomjerno konzumiranje alkohola (PREKAL). Uglavnom iste varijable dobro koleriraju sa statistički značajnim diskriminativnim faktorom. Izuzetak su jedino varijable kojima se opisuje prosjačenje (PROSJA) i prekomjerno konzumiranje alkohola (PREKAL) koje unatoč visokim vrijednostima diskriminativnih koeficijenata ne postižu jednako tako visoke vrijednosti korelacije s diskriminativnim faktorom. Očito je, dakle, da su spomenute varijable zahvaljujući međusobnoj dobroj povezanosti kao i povezanosti s ostalim varijablama iz ovog sklopa prenaplašene u diskriminativnom faktoru. Taj diskriminativni faktor mogli bismo nazvati faktorom ozbiljnih poremećaja u tijeku školovanja ipitanika (razlike između kronološke i obrazovne dobi, ponavljanje razreda u osnovnoj i srednjoj školi, bježanje iz osnovne i srednje škole, prekid školovanja u osnovnoj i srednjoj školi) koji, međutim, neposredno rezultiraju i nekim težim oblicima poremećaja u ponašanju koji već graniče s preddelinkventnim stanjima (druženje s asocijalnim osobama, skitnja, bježanje od kuće, te agresivno ponašanje).

Tablica 6: Centroidi skupina

Sredstvo izvršenja	Faktor	
	1	2
ozbiljnja prijetnja	,959	2,372E-02
ruke	-,110	-,114
drugi predmeti, oruđe, nož, vatreno oružje	-,157	,202

Uvidom u podatke o centroidima skupina (tablica 6) dolazimo do zaključka da oni maloljetni počinitelji nasilničkih počinitelji nasilničkih delikata u našoj zemlji koji te kriminalne radnje realiziraju primjenom ozbiljnije prijetnje ovdje predstavljaju onaj dio ispitanika kod kojih se manifestiraju naznačeni teži poremećaji u tijeku školovanja koji dovode i do određenih oblika poremećaja u ponašanju. Ovakvo stanje stvari do izvjesne mjere odstupa od očekivanoga jer, iako smo pošli od pretpostavke da će se naše tri skupine ispitanika, različite po sredstvu izvršenja nasilničkog delikta

razlikovati i u ostalim obilježjima koja se promatraju u ovome radu, nismo očekivali ovakav način manifestiranja tih razlika. Naime, s obzirom da uporaba različitih predmeta, oruđa te hladnog i vatrenog oružja na neki način indicira veći stupanj kriminalne volje, bilo je za pretpostaviti da će maloljetnici koji biraju takva sredstva izvršenja dolaziti iz težih socijalnih prilika te da će već i prije izvršenja delikta biti upadljivi s obzirom na svoje ponašanje i školovanje.

Međutim, ovdje dobivani i, dakle, u neku ruku neočekivani rezultati otvaraju nam nove poglede na etiologiju, a samim tim i na tretman i prevenciju nasilničkog kriminaliteta maloljetnika. Na prvom mjestu čini se da treba odbaciti stajalište o sredstvu izvršenja nasilničkog delikta maloljetnika kao indikatoru stupnja njegove odlučnosti da počini delikt s elementima nasilja. Imamo li u vidu određene promjene u načinu življenja koje su uslijedile tijekom i nakon domovinskog rata, ovakva konstatacija biti će nam još prihvatljivija. Naime, posljednjih godina oružje je u svim krajevima naše zemlje vrlo dostupno, odnosno niti maloljetnici ne trebaju ulagati većih napora da do njega dođu. S druge strane, istraživanja pokazuju da samo posjedovanje oružja povećava vjerojatnost kriminalnog ponašanja. Na posljepku, moramo priznati da je bilo koji nasilnički delikt, bez obzira radilo li se o razbojničkom napadu, silovanju ili nečem trećem, lakše realizirati pomoću oružja negoli samo primjenom verbalne prijetnje. Naime, rezultati nekih istraživanja pokazuju da već i sam pogled na oružje blokira žrtvu te u tom smislu olakšava "posao" napadaču (Wright, Rossi, 1986). Sukladno tome, nenoružani napadač treba uložiti znatno više napora da ostavi željeni dojam na žrtvu za što su, vrlo vjerojatno, potrebne neke predispozicije u ličnosti i ponašanju. Ne može se, naime, očekivati da će primjenom samo ozbiljnije prijetnje dovršiti nasilnički delikt onaj maloljetnik koji i inače nije verbalno agresivan i koji i inače nema iskustava u konfliktnim situacijama s drugim ljudima te koji nema kontakata s osobama koje su ga mogle podučiti za to potrebnim vještinama.

4.3. Obilježja obitelji

Diskriminativnom analizom u prostoru Diskriminativnom analizom u prostoru Dvije varijabli kojima se opisuju struktura, mobilnost, socioekonomski status i patologija obitelji ispitanika dobivena su dva teorijski moguća diskriminativna faktora od kojih je samo prvi statistički značajan (Tablica 7).

Tablica 7: Značajnost diskriminativnih faktora

Faktor	% varijance	kumulativni %	kanonička korelacija	Hi-kvadrat	stupanj slobode	značajnost
1	63,5	63,5	,295	94,760	70	,026
2	36,5	100,0	,228	34,998	34	,421

Možemo se, također, uvjeriti da taj diskriminativni faktor, osim što se zapravo nalazi gotovo na rubu statističke značajnosti odgovara svega za 63,5% varijance te da mu je kanonička korelacija nešto slabije izražena. Na posljepku, koeficijent determinacije koji dobijemo kvadriranjem vrijednosti kanoničke korelacije govori nam da obiteljske prilike generiraju svega 9% svih razlika između promatrane tri skupine ispitanika.

Tablica 8: Standardizirani diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnim

Šifra varijable	koeficijenti		korelacije	
	1. faktor	2. faktor	1. faktor	2. faktor
KARMZP	,190	,296	,558*	,012
KARMZU	-,125	,603	,517*	,051
KARMZI	,529	-,909	,497*	,108
OBITST	-,322	-,055	-,437*	-,035
EKSTOB	-,132	,124	-,246*	,168
MBRASE	-,302	,000	-,243*	,142
BRAMAL	-,171	,023	-,236*	,074
TKOODM	-,112	-,428	-,223*	-,100
SSPRMA	-,350	,262	-,219*	,176
ZAPMAI	,223	,099	,150*	,113
RODZZA	-,333	-,243	-,125*	-,024
OSKDMA	-,135	-,014	-,117*	-,074
NERADO	,076	,154	,113*	,070
MAJKAL	,125	,049	,095*	-,019
RODMZI	,340	,047	,090*	,088
ZAPMAJ	-,070	-,080	-,065*	,040
PROMIO	,087	,056	,065*	-,042
ZAPOCI	-,128	-,067	-,061*	-,018

Tablica 8: Standardizirani diskriminativni koeficijenti i korelacije varijabli s diskriminativnim

OTACSK	-,026	-,783	-,082	-,370*
SSPROC	-,350	,262	-,224	,303*
ZAPOCA	,299	,426	,023	,299*
BRPROB	-,152	,218	-,174	,297*
PORODO	-,083	,193	-,152	,271*
OTKADA	-,008	,362	-,132	,242*
DOSELI	-,009	,061	-,174	,178*
PROMIM	,172	,177	-,010	,178*
SKOSZI	,404	,137	,069	,158*
POLDOB	-,084	,177	-,107	,141*
MAJKSK	-,028	-,166	-,040	-,124*
NERADM	,000	-,290	-,086	-,105*
SKIMZI	-,105*	,285	-,032	,092*
SKIMR1	,077	-,007	,031	-,082*
RODRAZ	,313	-,010	,004	-,069*
OTACAL	,208	-,200	-,015	,048*
OSKDOC	,076	,154	,017	,020*

Iz podataka o diskriminativnim koeficijentima (tablica 8) možemo razabrati da u promatranom sklopu varijabli najveću diskriminativnu moć imaju one kojima se definiraju karakteristike mjesta boravišta maloljetnika do četrnaeste godine života (KARMZI), ekonomski i stambeni status obitelji (EKSTOB, OBITST), školska sprema majke i oca (SSPRMAJ, SSPROC), razvod i odvojeni život roditelja (RODRAZ, RODZZA), smrt roditelja (RODMZI), te broj maloljetnikove braće i sestara (MBRASE). Međutim, tek vrijednosti korelacija tih varijabli sa statistički značajnim diskriminativnim faktorom daju nam uvid u pravo stanje stvari. Možemo reći da strukturu tog diskriminativnog faktora čine varijable kojima se opisuju karakteristike mjesta boravišta maloljetnika u djetinjstvu (KARMZI), u razdoblju nakon navršene četrnaeste godine života ali prije izvršenja delikta po kojem je ispitanik ušao u uzorak ovog istraživanja (KARMZP) i u vrijeme izvršenja tog kaznenog djela (KARMZU), stambeni i ekonomski status obitelji (OBITST, EKSTOB), broj maloljetnikove braće i sestara (MBRASE), izvanbračno rođenje maloljetnika (BRAMAL), tko se pretežito bavi odgojem maloljetnika (TKOODM), trajanje zaposlenosti oca i majke u

inozemstvu (ZAPOCI, ZAPMAI), zaposlenost majke u tuzemstvu (ZAPMAJ), sklonost make prekomjernom konzumiranju alkohola i kriminalnom ponašanju (MAJKAL, OSKDMA), zajednički život roditelja (RODZZA), smrt roditelja (RODMZI) te sklonost oca neradu i promiskuitetu (NERADO, PROMIO).

Tablica 9: Centroidi skupina

sredstvo izvršenja	Faktor	
	1	2
ozbiljna prijetnja	-,778	,254
ruke	7.499E-03	-,201
drugi predmeti, oruđe, nož vatreno oružje	,279	,277

Oslonom na sve prethodno navedeno te na podatke o centroidima skupina iz prethodne tablice možemo konstatirati da maloljetnici koji su nasilnički delikt počinili korištenjem vlastite fizičke snage ili uz pomoć različitih predmeta te hladnog i vatrenog oružja dolaze iz ruralnih obitelji koje žive u vlastitim kućama te koje su prosječnog materijalnog statusa te imaju manje djece. Sam ispitanik je dijete rođeno u braku čijim odgojem se bave oba roditelja koja uglavnom imaju srednju ili čak višu i visoku stručnu spremu te koji žive zajedno izuzev situacija kada majke rade u inozemstvu. U zapravo daleko nepovoljnijoj poziciji nalaze se oni ispitanici koji su nasilnički delikt počinili primjenom ozbiljne prijetnje. Radi se, naime, o mladim ljudima koji potječu iz gradskih obitelji s više djece, slabih materijalnih i stambenih prilika te uopće nižeg socijalnog statusa. Ispitanici su vrlo često izvanbračna djeca čiji roditelji ne žive zajedno i čijim odgojem se najmanje bave roditelji a više drugi članovi šire obitelji ili čak osobe izvan rodbinskog kruga.

I ovdje su na neki način iznevjerena naša početna očekivanja. Naime, iako smo očekivali postojanje razlika u obilježjima obiteljskog života između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata koji su tu kriminalnu radnju realizirali različitim sredstvima izvršenja, istodobno smo očekivali da će te razlike biti izražene na način koji će ukazivati na određeni kriminalni razvoj i lošiju kriminalnu prognozu onih maloljetnika koji su koristili hladno i vatreno oružje. Međutim, moramo konstatirati da je korištenje oruđa te hladnog i vatrenog oružja pri izvršenju nasilničkog delikta maloljetnika u Hrvatskoj rezultat nekih drugih čimbenika a ne onih koji bi utjecali na sveukupni negativni tijek psiho-

socijalnog razvoja mlade osobe. Očito je, zapravo, posrijedi dostupnost oružja a ne patološka fiksiranost na teže modalitete kriminalnog nasilja.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Fenomen nasilja izaziva znatnu pozornost suvremene znanstvene, stručne i društvene javnosti i predstavlja temu koja otvara niz različitih pitanja - od etičkih, psiholoških, socioloških, kriminoloških do državnopravnih i kaznenopravnih. Imamo li u vidu da je riječ o pojavi koja u središtu ima čovjeka kao nasilnika, čovjeka kao žrtvu, ali i ljude koji kao društvo na nasilje nasilnika odgovaraju novim nasiljem u obliku društvene odnosno kaznene sankcije, ta usmjerenost na proučavanje nasilja postaje jasna. U to, valja napomenuti da živimo u nemirnom svijetu u kojem je nasilje nad ljudima opsežnije, češće, brutalnije i profinjnije nego ikada prije.

Vjerojatno različiti mehanizmi utječu na modalitete realizacije nasilja, te se pretpostavlja da je različita struktura psihičkih i društvenih determinanti od utjecaja na ovu vrstu kriminalne aktivnosti. U raznim zemljama činjeni su brojni pokušaji objašnjenja nasilja kao posebne pojave u okviru kriminalne djelatnosti. Ta nastojanja obuhvaćaju nasilje, ili u njegovoj potpunosti, ili parcijalno, prema skupinama nasilničkih delikata, ili pak pojedinačna djela, osobito ona koja se ocjenjuju kao vrlo teška. Studije nasilja uključene su u brojne discipline pritudnih i društvenih znanosti s razumljivo različitim pristupima, jer nasilnički akti nisu jednostran, već višestruko uvjetovan oblik ponašanja. Ipak, u odnosu na separatna područja, literatura koja obrađuje ovu pojavu može se klasificirati na biološka istraživanja, psihijatrijska i klinička ispitivanja, te psihološke, psihometrijske i sociološke studije, a vrlo je raširen, osobito među kriminolozima, multidisciplinarni pristup, što dodatno upućuje na složenost problema nasilja i njegovih počinitelja.

Ovo istraživanje spada u kategoriju kriminoloških istraživanja kriminalnog nasilja mladeži. S obzirom da socijalni pedagozi rade u vrlo različitim državnim tijelima i institucijama te na taj način zapravo sudjeluju u svim stadijima postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, činilo nam se ne samo zanimljivim nego i potrebitim na jedan specifičan način analizirati onaj najteži dio te populacije s kojim se tijekom obavljanja svojih profesionalnih zadataka susreću. To su, uz maloljetne višestruke kriminalne povratnike, svakako maloljetni počinitelji kaznenih djela s elementima nasilja. Imajući u vidu kriminološka stajališta prema kojima maloljetni počinitelji nasilničkih delikata, pa čak i onih s najtežim posljedicama, u pravilu nisu posebno društveno opasne, patološke i na ozljeđivanje odnosno lišavanje života drugih osoba usmjerene ličnosti, pokušali

smo ipak izdvojiti one među njima koji pri izvršenju kriminalne radnje posežu za hladnim ili vatrenim oružjem. Dobiveni rezultati, međutim, još jednom potvrđuju pravilo kojim se nužno moraju rukovoditi svi koji rade s maloljetnim delinkventima a prema kojem fenomenologija maloljetničkog kriminaliteta, dakle vrsta počinjenog kaznenog djela i modaliteti njegova izvršenja nisu odraz motivacijskih mehanizama kojih maloljetnik, naposljetku, uopće nije potpuno svjestan. Naime, iako su sve tri postavljene hipoteze potvrđene, odnosno iako smo očekivali razlike u modalitetima izvršenja delikta, obilježjima žrtve, prisutnosti i intenzitetu poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja te obiteljskim prilikama između maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata koji su koristili različita sredstava izvršenja, nismo očekivali način na koji su se te razlike zapravo pokazale kao egzistentne.

Dobiveni rezultati upućuju na zaključak o lošijoj kriminološkoj prognozi onih maloljetnika koji su nasilnički delikt počinili primjenom ozbiljnije prijetnje. To su ispitanici koji pokazuju teže poremećaje u tijeku školovanja a koji dovode onda i do težih poremećaja u ponašanju. Isti ispitanici dolaze iz urbanih i do izvjesne mjere nesređenih i disfunkcionalnih obitelji. Nasuprot tome, uporaba vlastite fizičke snage te različitih predmeta, oruda, hladnog i vatrene oružja pri izvršenju nasilničkog delikta maloljetnika je gotovo isključivo situacijskog karaktera. Ti maloljetnici uglavnom se ne razlikuju od većine svojih vršnjaka koji nikada u životu neće biti asocijalni a kamoli delinkventni. Za njih nisu karakteristična niti tipična nikakva predelinkventna stanja koja bi se iskazivala u obliku poremećaja u ponašanju i tijeku školovanja. Također, oni dolaze iz cjelovitih ruralnih obitelji koje su socijalno i materijalno dobro pozicionirane te koje ispunjavaju i svoje odgovorne funkcije.

Često mlade ljude promatramo kao problem sam po sebi, a ne one koji imaju problem. Rezultati ovoga rada zorno prikazuju iskrivljenost takvih stavova koji su dobrim dijelom utemeljeni zapravo na onome što nam mediji nude o mladima danas. Nasilje djece i maloljetnika postalo je temom dana, ali je pristup često pogrešan. Ističu se, naime, izolirani i senzacionalni primjeri a ne vodi se dovoljno računa o činjenici da su maloljetnici koji su počinili neki od delikata nasilja stvarne osobe kao što su stvarne i ozbiljne posljedice njihovog kriminalnog ponašanja. Pokušavajući pronaći sebe i svoje mjesto u socijalnoj sredini, maloljetnici vrlo revno istražuju različite modele ponašanja, uključujući i one potencijalno opasne i štetne, ukoliko im se učine dostupnima što odrasli očito i čine. Međutim, prije negoli maloljetnici doista posegnu za tim nepoželjnom oblicima ponašanja, odraslima stoji na raspolaganju ogromna ali nažalost uglavnom vrlo zanemarena i neiskorištena mogućnost intervencije i prevencije takvih oblika ponašanja (Hamburg, Millstein, Mortimer, Nightingale,

Petersen, 1993, 386). Iz toga zapravo proizlazi da bi se u fokusu rada socijalnih pedagoga često trebali na prvome mjestu naći roditelji koji neodgovorno drže i čuvaju različite vrste oruđa i oružja u svojim domovima negoli maloljetnici koji u stjecaju različitih okolnosti za tim sredstvima posežu i čine kaznena djela.

6. LITERATURA

1. Cornish, D., R. Clarke (1986): *The Reasoning Criminal Rational Choice Perspectives on Offending*. New York: Springer Verlag.
2. Bačić, F. (1979): Opći pregled na krivično-pravnu problematiku delikata nasilja. U: *Krivičnopravni i kriminološki aspekti delikta nasilja*. Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske, Zagreb.
3. Banks, S. (1972): *Violence. U: Juvenile Delinquency, The family and the social Group*. Longman Group Limited, London.
4. Cajner, I. (1994): *Obiteljske prilike maloljetnih počinitelja razbojništva ili razbojničke krađe*. Magistarski rad. Fakultet za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
5. Feeney, F. (1986): *Robbers as Decision-Makers. The Reasoning Criminal*, Springer-Verlag, New York.
6. Hamburg, D.A., Millstein, S.G., Mortimer, A.M., Nightigale, E.O, Petersen, A.C. (1993): *Adolescent health promotion in the 21 st century*. Oxford University Press, New York.
7. Haran, J.F., J.M. Martin (1984): *The armed urban bank robber: a profile federal Probation*, vol. 48
8. Kapardis, A. (1988): *One hundred convicted armed robbers in Melbourne: myths and reality*. In: D. Challinger (ed) *Armed Robbery*. Canberra: Australian Institute of Criminology
9. Kovčo, I. (1997): *Razlike u nekim socio-ekonomskim, fenomenološkim i penološkim obilježjima počinitelja kaznenog djela ubojstva različitog spola*. Disertacija, Fakultet za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
10. Morrison, S., J. O'Donnel (1994): *Armed Robbery - A Study in London*. Centre for Criminological Research, University of Oxford: Oxford
11. Singer, M., Mikšaj-Todorović, Lj. (1993): *Delinkvencija mladih*. Globus, Zagreb.

CRITERIA OF CHOOSING TOOLS FOR VIOLENT ACTS COMMITTED BY MINORS

Summary

Research has been done on a sample of 673 minor doers of different criminal offenses accompanied by elements of violence who have been sentenced to some penal sanctions or the procedure against them have been stayed for reasons of appropriateness only. Using method of discriminative analyses we searched for differences in modality of performing the criminal act, characteristics of victims, presence and intensity of behavioral disorders, schooling and family situation. Analyses have been done on three groups of examinees created regarding means of committing criminal act (serious threat, hands, other objects, tools, knives, arms). Given results show that in the frame of observed characteristics there are statistically significant differences among the three groups of examinees. These differences are evident because we can identify minor perpetrators who used serious threats as a group coming from rural and to some extent unstable and dysfunctional families and who express harder forms of behavioral disorders and have more difficulties during their schooling. Minors who while executing violent act use only their own physical strength supported by different objects, tools, knives and fire arms, on the contrary do not show any pre delinquent behavior and do not come from families where any criminogenous factors could be identified. Therefore we judge their criminal behavior to be situational.

Key words: *minors, violent acts, instrument of executing criminal act, characteristics of victim, modalities of executing the act, behavioral disorders and difficulties during schooling, family circumstances*